

САНА ОЛОХ

12+

2021 сыл
Атырдыах
ыйын
20 күнэ
бээтинсэ
№ 54 (11807)

Чурапчы улуунун хаһыата • ХАҢЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • @sanaoloh

бээтинсэ атырдыах ыйын 20 > субуота атырдыах ыйын 21 > баскыһыанньа атырдыах ыйын 22 > банидизинньик атырдыах ыйын 23 > оптуорунньук атырдыах ыйын 24 >

— УЛУУСКА — БУ КҮННЭРГЭ —

МИХАИЛ ГУЛЯЕВ:

**«МУГУДАЙДАР ТҮМСҮҮЛЭЭХПИТИН
ААҢАН ЭРЭР САЙЫН КӨРДӨРДӨ»**

Атырдыах ыйын 18 күнүгэр, СӨ Ил Түмэн Судаарыстыбаннай мунньабын сис кэммитиэтин бэрэссэдээтэлэ, норуот дьокутаата Михаил Гуляев, Чурапчы улуунун дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Афанасий Захаров, Мугудай нэһилиэтин баһылыга Кузьма Пермьяков баһаар тайаан сытар сирдэринэн сырыттылар, мизэстэтигэр тийэн үлэлиир дьону кытта көрүстүлэр.

Мэнэ Ханалас сиринэн, Чаачыгыынан, Чоронуттанан, Аранастаабынан уот төһө сизбитин, хайдах туруктаах сытарын билээри, квадрокоптер көтүтүлэр. «Аһаҥас уот суох, биллэ намыраабыт, айылҥа көмөлөһөн, өссө ардах түстэр, умуллуу эбит», - диир Михаил Гуляев.

Салгыы Тулаттан кэлбит ЫБМС этэрэтин, Дьокуускай куораттан сылдьар Доброволецтар бөлөхтөрүн көрүстүлэр. Уолаттар күннэри-түүннэри уочараттаан харабыллыыларын, үлэ тэрээһинэ үчүгэин бэлиэтииллэр. Аранастаахха баар Петр Варламса бастаах күнмэргэ холоотоххо, арыый уоскуйбуттарын, салалта өттүтэн болҕомто уурулларын, мугудайдар эрэ буолбакка, аттынаабы нэһиликтэр олохтоохторо көмөлөспүттэрин үөрэ кэпсэттэ.

Түмүккэ норуот дьокутаата Михаил Гуляев мугудайдар түмсүүлээх буоларбытын ааһан эрэр сайын көрдөрдө диэн астынан бэлиэтээтэ. Дойдутун дьонугар, бары үлэлээбиттэргэ, өрөспүүбүлүкэ, улуус салалтатыгар, ыаллыы нэһиликтэргэ, СӨ Доброволецтарын ыстаабыгар барҕа махталын тиэртэ. Үүнэр күннэргэ ардах түһэн, баһаар умуллан, хас биридидит кыстыкка бэлэмнэнии үлэтигэр үктэниэхпит этэ диэн санаатын үллэһиннэ.

Светлана ДИОДОРОВА – ЛАВРЕНТЬЕВА.

Энергетиктэр электрическэй уотунан хааччыыы схематын чөлүгэр түһэрдилэр

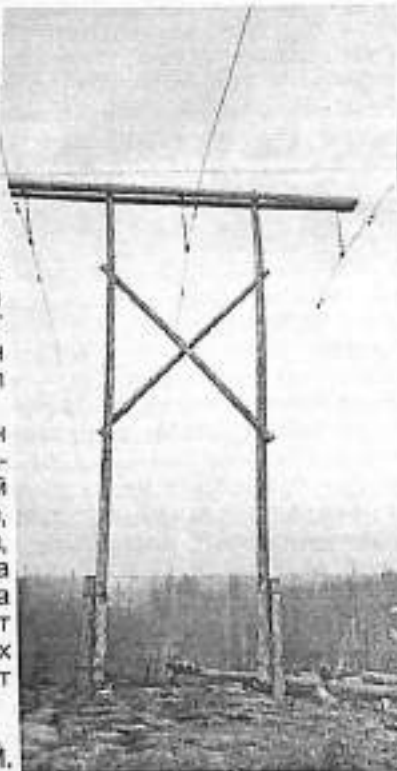
“Якутскэнерго” үлэһиттэрэ “Майа-Чурапчы” лиинийэтин чөлүгэр түһэри үлэтин түмүктээтигэр диэн хампаанньа пресс-киинин сулууслата иһитиннэрэр. Эрдэ суруллубутун курдук, ойуур баһаарыгар абыс үрдүк күүрүүлээх магистральнай лиинийэ опоралара бүтүннүү умайан уокка былдьаммыттарын түмүгэр, Чурапчы улууна нэдиэлэ кэринэ дизель ыстаансыатын көмөтүнэн опордо.

“Майа-Чурапчы” лиинийэтинэн атырдыах ыйын 18 күнүгэр, кизһэ 21:11мүн. уот холбонно. Ити барыта комплекснай тологу өрөмүөн үлэтин түмүгүнэнбуолла: бэрткылгаскэмийигэр энергетиктэр анал матырыйааллары илдьэн, скважиналары буурдаан, бэрт тизэлиинэн опоралары танган, установкаан, боруобаттары монтажтаан, үтүмэн үлэни көрүстүлэр.

“Саха сирин Киин улуустарыгар күүстээх тыа баһаардара туран, электрическэй уотунан хааччылыыга үгүс уустуктар үөскүү сырыттылар. Олохтоох нэһилиэнньэ тулууругар, өйдүүрүгэр истинник махтанабыт. Биһиги бэйэбит өттүбүттэн, төһө кыалларынан, үлэбитин түргэнник, хаачыстыбалаахтык түмүктээн, хас биридиди дьыаҥа уот сандаара тыгарыгар кыһаллан туран үлэлээтибит”, - диэн ПАО “Якутскэнерго” Киин электрическэй ситим дириэктэрин эбээһинэһин тогоруочу Михаил Варейкис бэлиэтээтэ.

Санатан эттэххэ, атырдыах ыйын 12 күнүгэбиди ойуур баһаара “Майа-Чурапчы” лиинийэтин охранный зонатын барытын хаппытын түмүгэр, Мэнэ Ханалас, Амма, Уус Майа, Чурапчы уонна Таатта улуустара дизелинэн резервнэй холбонууга көспүттэрэ. Билинни кэмкэ Сахабыт сирин биэс Киин улууһугар олохтоох уотунан хааччыыы олохтоммут схеманан бөрүллэ туар.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— ИЛ ДАРХАН НЭДИЭЛЭТЭ —

Айсен Николаев үлэтин сүрүн түгээннэрэ

Атырдыах ыйын 9 күнүгэр Айсен Николаев баһаары утары охсуһууга суһал ыстаап уочараттаах мунньабын ыйтта. Манны Ил Дархан сүрүн сорок уоттан дьону уонна нэһилиэнньэлээх пууннары көмүскээһин буоларын бэлиэтээтэ. Онуоха нэһилиэк баһылыктарыгар куттал суоһуур түгэнигэр эрдэттэн олохтоохтору көһөрөргө эттилэр. Мунньахха тэлгэлэлэргэ туар уонна кэбиһилибит оту нэһилиэнньэлээх пууннар тастарыгар таһаарарга ыйыы биэрдиэр. Атырдыах ыйын 10 күнүгэр өрөспүүбүлүкэ баһылыга Росреестр Саха сиринээбиди салаатын салаааччытын Ольга Егорованы кытта көрүстэ. Көрсүһүүгэ сир уонна дьыа - уот болпууостарын, ол иһигэр дьыа-уоту бэлиэтиир биер кэлимсэ судаарыстыбаннай реестргэ толору уонна кырдыктаах дааннайдары киллэри сороктарын ырыттылар. Ольга Егорова бу үлэни федеральнай эрэ буолбакка, бастатан туран, өрөспүүбүлүкэтээбиди уонна олохтоох былаастар ытыахтаахтарын эттэ.

Атырдыах ыйын 11 күнүгэр Айсен Николаев өрөспүүбүлүкэ ковиды утары охсуһар суһал ыстаабын уочараттаах мунньабын ыйтта. Ил Дархан үөрэх дьыла сабалана чааһаабытын ситимнээн,

Саха сиригэр вакцинаны ылыы тэтимин түргэтэтин диэн дьаһайда. Манны ордук улахан болҕомто үөрэх үлэһиттэригэр, үрдүк, орто үөрэх уһуйааччыларыгар уонна 18 саастарын туолбут устудьуоннарга ууруллуоҕа.

Атырдыах ыйын 11 күнүгэр Ил Дархан Арасыйыа дорубуйа харыстабылыгар министиэрс Михаил Мурашканы кытта төлөпүүнүнэн кэпсэттэ. Салаааччылар коронавирүһү кытта охсуһуу мизэрлэрин, ковидынан ыалдьыттарга медицинскэй көмөнү оноруу туһунан кэпсэттилэр. Маны сэрэ өрөспүүбүлүкэ олохтоохторун дорубуйаларыгар ойуур баһаарын буруота дьайытын чинчийи болпууостарын ырыттылар. Михаил Мурашко дьаһалынан Саха сиригэр Арасыйыа дорубуйа харыстабылыгар министиэристибэтин федеральнай кииннэрин исписалиистэрин ытыахтара. Кинилэр буруо тунуйбут кэмигэр ковиды утары охсуһууга көмөлөһүөхтэрэ уонна буруо дьон дорубуйатыгар дьайытын чинчийиэхтэрэ.

Атырдыах ыйын 13 күнүгэр Айсен Николаев МЧС министиэрс Евгений Зиничев салаан ыыппыт ыксаллаах быһыы-майгы болпууостарыгар

Арасыйыа Бырабыыталыстыбатын хамыыһыатын мунньагар кытынна. Манны биер бастааһынан Саха сиригэр турбут ойуур баһаардарын умуруоруу ыйытыта көрүлүннэ.

Евгений Зиничев кэпсэтии түмүгэр Рослехсоз уонна Арасыйыа айылҥа баайыгар министиэристибэтин уонна Саха Өрөспүүбүлүкэтин баһылыга Айсен Николаев, Иркутский уобалас губернатору Игорь Кобзев этилэринэн Саха сирин уонна Иркутский уобалас тыаларыгар эргийизинэр икки ардыларынаабы суһал быһыы-майгы эрһиимин киллэрэргэ быһаарда.

Атырдыах ыйын 13 күнүгэр Айсен Николаев быһылгы булт болдьобун кэмигэр бултааһынна хааччагтары киллэрэр туһунан ыйаахха илии баттаата. Докумун быһыытынан быһылгы булт болдьобун кэмигэр ыксаллаах быһыы-майгы эрһиимэ тохтуор диэри бултааһын өрөспүүбүлүкэ 25 муниципальнай тэриллэтигэр бобулунна. Балар ахсааннарыгар Алдан, Амма, Үөлээ Бүлүү, Дьааны, Бүлүү, Горнай, Эдьигээн, Кэбээйи, Ленскэй, Мэнэ-Ханалас, Мииринэй, Муома, Нам, Ньурба, Өймөкөөн, Өлүөхүмэ, Сунтаар, Таатта, Томпо, Уус-Алдан, Уус-Майа, Ханалас, Чурапчы, Эбээн-Бытантай оройуоннара уонна Дьокуускай куорат киирдилэр.

Афанасий Ноев,
Ил Дархан пресс-сэкиртээтэ.

Армения уолугар сүгүрүйэн...

Атырдыах ыйын 16 күнүгэр Ил Дархан Айсен Сергеевич ойуур баһаарыгар суорума суолламмыт Элбаги Игитяны кэриэстээтэ. Ол туһунан Ил Дархан инстаграм страницатыгар манньк суруйар:

"Армян норуотун уолугар, сахалар ааттарыттан динин махталбытын уонна убаастабылбытын биллэрэн туран, өлбүтүн да кэнниттэн "Гражданский килбиз" бэлиэтин наһараадалыырга баһаарыны ылынныт", - диир. Санатар буолаха, 44 саастаах суолу онорор тэрилтэ мобилизованнай үлэһит, доброволец Элбаги Игитян Мэлдэхси учаастагар тахсыбыт ойуур баһаарыгар атырдыах ыйын 11 күнүгэр хомолтолоохтук суорума суолламмыта. Дойдугар кырдыабыс ийэтэ уонна 6 саастаах уола соботох хааллылар.

Бу күнүгэр хорсун санаалаах доброволец көмүс унуобун дойдутугар Арменияга атаардылар. Дьокускай куоракка армянар Сурб Карален, таңараларын дьизитигэр, Элбаги Игитянна анаан мемориал туруордулар, манна ким баһарар кэлэн кинини кэриэстээн ааһыан сеп диир этиллэр.

Элбаги быйыл кулун тутар ыйга "Автострой-2017" ХЭТ-гэр үлэс киирбитэ. Арасыйыага аан бастакытын кэлээт, Аплара Бэстэххэ пропискаланан, онно олохсуйбут. Кыргас кэм иһигэр бэйэтин олус эппиэтинэстээх уонна үтүө суобастаах үлэһит быһыытынан көрдөрбүт. Ол эрэри эппиэтинэстээх буолуу уонна туруоруллубут сыалы тihэбэр тизрдии күүстээх санаата Армян норуотун уолугар ойуур баһаарыгар алдьархайынан эргийдэ.

"Элбаги бульдозерынан минерализованнай балаһаны онорууга сылдыбыта. Киниэхэ хаста даһаны "барытын бырах, уот чугаһаата" диир этэ сатаабыттар. Онуоха кини "кыра хаалпа, өссө кыратык бара түһүөм, ойуур уота итинэн барара табыллыбат" - диир туруоруммут сыалын ситиһээри, хомолтолоохтук быылаһаага былдьанна. Кини наһаа эппиэтинэстээх үлэһит этэ, үлэтин мэлдьи тihэбэр тиздэрэ. Күүстээх тыалга уот тыа үрдүнэн барытыгар хаайтаран былдьанна, эбиитин, бүтэһик тыыныгар диири тизхиныкэтин быһыы сатаабыт быһыылаах диир сабадаланар. Ийэтигэр, маннай утаа, уола суорума суолламмытын туһунан кыайан биллэрбэтэхпит, анарааттан анаан-минээн бэлэмнээн, сирэй көрсөн, хомолтолоох сурабы тиздэр кинини булбуттук. Итинник алдьархайы төлөпүөн нөһүө биллэрэбит хайдах даһаны сатамат этэ. Биһиги норуоттук дьон сүрдээх аламабай, амарах санаалаах дьон, күн айы билсэ тураллар, бэйэлэрин өйөбүллэрин, көмөлөрүн биллэрэллэр, ытталлар. Биһиги бэйэбит өттүбүттэн эмиз доборбут ийэтигэр көмөлөһө сатыыбыт. Элбаги ойбууттан арахсан баран 6 саастаах уолун бэйэтэ соботобун иитэ сылдыбыта", - диир биһиргэ үлэһит доботторо кэпсииллэр.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Элбаги Игитян дойдутуттан көмө оһоһулунна

Адьыах хонуктаабыта "Чурапчы улуугар ойуур баһаарыгар үлэһит сылдыан, 44 саастаах Армения олохтооһо Элбаги Агасиевич Игитян суорума суолланна" диир сурах Саха сириг бүтүннүү аймаабыта.

Оттон бу күнүгэр Мугудай нэһилиэгин олохтоохторугар, баһаарга үлэһит сылдыар дьонно анаан, кини биер дойдулаахтара Азат Азатян, Владимир Овсепян, Армен Сафарен бордуюкталары, ыраас уулары, күрдэхтэри, эрбиэлэри аһалан туттардылар. Куйаар ситимигэр кинини кэриэстээн үгүс үтүө тыл иһилиннэ, анабыт хоһооннору суруйдулар.

Амарах санаалаах күнүгэр Армения дьонугар нэһилик дьаһалтата, олохтоохтор, улуус дьон-сэргэтэ динин махталларын тиздэллэр.

Людмила ГОРОХОВА.

Баһаарынай этэрээт байыастара – Мэлдэхсигэ турбут баһаарга

Мэлдэхси учаастагар тахсыбыт ойуур баһаарыгар тыал хайыската эмискэ уларыйан, уот өрө уһууран тахсытын кэмигэр баһаарынай чаас уопаттара, начаалынньыктара Степан Билюкин бэйэтэ баара, верховой уот барытын уолуйан хаалбакка, суһаллык умуруорбуттара.

Бу турбут улахан баһаар хаһыс да күнүн тохтоло суох күүдэччилэр. Ол тухары баһаар сагаланыабыттан Чурапчытаагы баһаарынай этэрээт, ЫБМС үлэһиттэрэ сынньанар диири билбэккэ үлэһиттэр.

Кинилэри барыларын Чурапчытаагы ОГПС этэрээтин начаалынньыгын солбуйааччы Степан Билюкин салайан, хорсуннук үлэһит сылдыаллар. Баһаарынай расчёт итинник ыксаллаах түгэһиэрэ түргэн баһаарыныны, хомуллуулаах буолууну ирдиир.

"Биһиги, Мэлдэхсигэ тийбит үһүс биригээдэ, үлэһит кэммитигэр биер анал учаастак баһаарын умуруорууга ыппыттар. Тийбит икис күмүтүгэр эбиз саһана, тыал хайыската эмискэ уларыйан, уот өрө уһууран тахсыта. Онно Степан Билюкин биһиргэ үлэһит уопаттарыныын Гоша Захаровтаагы онтон да атын Сылан, Динин баһаарынай чаһын байыастарыныын түргэн үлүгэрдик умуруорбуттара. Биһиги биригээдэбит эмиз туруоруллубут сыалы-соругу сөптөөхтүк толорон, этэннэ үлэһит кэллэбит", - диир Дининнээһи норуот норуот айымньытын кинини дириэктэрэ Иннокентий Поисеев кэпсиир.

Бу үһүс биригээдэ састаабыгар эбии "Айылгы" оройуоннаагы норуот айымньытын үлэһиттэрэ Александр Яковлев, Доржу Монгуш, Олеся Максимов, Өндөрүүскэ Саабын аатынан устуоруйа уонна кыраайы үөрэтэр мусуой үлэһиттэрэ Владимир Дарамаев, Иван Аммосов, Хоптобо нэһилиэгин дьаһалтатын исписэлиһэ Александр Михайлов, Александр Корякин, Иван Павлов аатынан Чурапчы орто оскулатын учууталлара Александр Оконешников, Василий Дьяковский сырыттылар.

Билигин даһаны Хайахсыт-Хадаар-Мэлдэхси хайыскатагар баар баһаарга олохтоох дьаһалта эбии дьону көрдүү олорор. Баһалаах дьон утуйар таңастаах, күрдэх, бензоила тутуурдаах көмөбө тийиэхтэрин сеп.

Семен ЖЕНДРИНСКЭЙ.

Сергей Саввин эдэр ыччаты баһаары бохсорго ыңыраар

Сахабыт сириг үрдүнэн ойуур баһаары утары үлэс үгүс киһи туора турбакка, түүннэри-күнүстэри үлэһит сылдыаллар. Бахсы нэһилиэгин эдэр ыччата, Дьокускайдаагы художественнай училище 2-с кууруһун устудьуона Сергей Саввин баһаар өттүнэн Мугудай нэһилиэгэр турбут баһаарга, доботторунаан алтыа буолан, кэлэн көмөлөһө сылдыаллар.

Эдэр киһи үлэ үөһүгэр сырыттаһына, көрсөн кэпсэтибит: "Ыччаттарга бири этим этэ – төрөөбүт төрүт дойдубут күл-көмөр буоларын күүлүккэ, кэлэн көмөлөһөргүтүгэр, иһии-атах буоларгытыгар. Ким баһарар кэлэн үлэһит сеп, күүтэ олордохпутуна, кэрэ айылбабыттан туох да ордуо суоҕа."

Людмила ГОРОХОВА.

ЛЮБОВЬ ВАРЛАМОВА: "Баһаары утары үлэһит сылдыар дьоммутугар кыра да кыһамныы, өйөбүл хайаан да наада"

Чурапчы улуугар Мэлдэхсигэ уонна Мугудайга улахан баһаар туран, үгүс эр дьоммут онно күнү эргичи үлэһит сылдыаллар. Төһө да аһылыгынан толору хааччыллыбыттарын иһин, итии аһылыгы күнү-күнүктээн аһаабакка сылдыаы биллэн турар, доруобуйага соччото суох дьайара биллэр. Онуоха Чурапчы нэһилиэгин олохтооһо Любовь Варламова манньк ыарахан үлэс сылдыар дьоммут кыһалбаларын өйдөөн, бу күнүгэр тылланан туран, Мугудайга баран үлэһиттэри итии, минньигэс аһылыгынан хааччыйда.

Кинини кытта төлөпүөнүнэн кэпсэтэ сырыттыбыт: "Бу ойуур баһаардарыгар үгүс аймактарым үлэһит сылдыаллар. Олус сылайан-илистэн, доруобуйалара айгыраан кэлэлэрин көрөн, наһаа аһынабын. Туох аанньа буолуой, ыыс-быдаан буруо ортотугар сылдыан, үчүгэйдик утуйбакка, аанньа аһаабакка? Онон ийэ киһи буоларым быһыытынан, итини сүрэхпэр чугастык ылыммытым. Биер күн "Мугудайга повардар наадалар" диир биллэрини көрөөт, сонно тутта барарга баһаарыммытым. Суолга таһан, ГАИ үлэһиттэрин массыына тутан бизэрэллэригэр көрдөспүппэр, быһа гыммакка, Мугудайга диири массыына булан бизэрбиттэрэ. Онно тийэн нэһилик олохтообун Саргылана Шадринаны кытта асчытынан сырыттыбыт. Кини олус асчыт, эйбэс майгылаах киһи буолан бизрээ. Онон барка таһан үлэһиттэбит. Күннэ икки олоххо миин буһаран, 100-нэн үлэһити аһаттыбыт. Баһаары утары туруулаһа сылдыар дьоммут барахсаттар сылаас миин иһэн, олус абыраммыттарын, махтаналларын биллэрдиһэр. Астырбыт быһыыгар харахтарыгар хаалпыла кутабыт, ыраах сылдыар, кыайан кэлбэт дьонно астарын бэлэмнээн ытабыт. Кинилэр үөрэллэрин көрөн тэннэ үөрсэбит. Үлэһит бүтэн, тэннэрбүт саһана, биер эдэркээн уол "Эдьий, эһиги баран эрэбит дуо?" диир соннуйбуттуу көрөн турарыттан уйадыан ылым. Ийэ киһи буоларым быһыытынан, манньк ыарахан үлэс сылдыар дьоммутугар дьахталлар өттүлэригэр ийэһи кыһамныы, кыра да болгомото олус наада. Онон улуустук кэрэ анаардарыгар туһаайан этиэм этэ – баһаары утары үлэс кыттыһан, онно үлэһит сылдыар дьоммутун итии аһылыгынан хааччыйыга тус кылааппытын киллэрсиһэбин."

Айылба издэнин туоратыга бэйэтинэн тылланан туран баран үлэһиттэбит Любовь Варламова атыттарга холобур буоллун.

Анна ЗАХАРОВА.

Охохтон гаазка көһөргө көмө көрүллэр

СӨ Бырабытталыстыбатын 2010 сыл кулун тутар 19 күнүнээби 104 нүмүрдээх "Об утверждении положения об оказании единовременной адресной материальной помощи малоимущим и отдельным категориям граждан на газификацию индивидуальных жилых домов" уурааха олобуран, Чурапчы улуутун үрдүнэн ыаллар гаастааһын ситимигэр холбоннохторуна, аадырстаах матырыйаалынай көмө 2015 сылтан оһуһулар буолбута. Онон номнуо 6-с сылыгар барда. Ол курдук былырын 2020 сылга — 12,5 мөл. солк — 121 ыалга, оттон 2021 сылга — 10 мөл. солк — 52 ыал тигистэ диэн этиллэр.

"Бу күннэ 4 мөл. 982 тыһ. 938 солк. ордуктаах олоробут. Ити быһа холоон 50 ыалга тиксиэхтээх. Бастатан туран, ыал дохуотун бэрэбизирээлибит. Сайабылыанна түһэрбит ыйын иннинээби үс ыйдаабы дохуотунан суоттаан көрөбүт. Тийинэн опоруу алын кээмэйинэн балтараа төгүл улаатыннарбыт саба кээмэйгэ дьиз кэргэн биір киһиэхэ тиксэр дохуотун тэһнээн көрөбүт. Билигин тийинэн опоруу алын кээмэйэ — 18.008 солк. Дьиз кэргэн ыйдаабы дохуотун биір киһиэхэ тиксэрэ 27.012 солкуобайтан кыра буоллабына, киинтэн иттии ситимигэр көрүллэр көмөнөн туһанааха сөп. Онтон аһары барар түбөлтөбүз ажаас буолар.

Иккис сүрүн ирдэбил манна чааһынай дьизни гааска холботууга көнүлэ, тэхсулуобуйата буолар. Ону ыларга дьизни бас билини туоһулуур докумуоннар баар буолуохтаахтар. АО "Сахатранснефтегаз" тэрилтэттэн тэхническэй усулуобуйа ирдэниллэр," — диэн Чурапчы улуутун социальнай харалта управлениетын салайааччыта Лидия Тосукаева кэпсээнин сабалыыр.

Көмө көрдөөччүлэргэ икки суол баар

1. Олорор дьизтин гаас ситимигэр холбонорго көрсүбүт ороскуотуттан компенсация быһыытынан көрүллэр. Көмө кээмэйэ саамай улааппыта 100 тыһ. солк тэһнэһэр. Ороскуотка киірэр матырыйаалларынан: дьизгэ тардыбыт ис-тас турбаларгыт, гаас оһохтору, билииккэлэри, счегчиктары, радиатордары итиһнэ ититинэр систизмэни монтаҕтааһын, гаас оборудованиетыгар холботторуу бары көрүһүнэрэ киіріллэр. Бу түбөлтөбүз чек квитанциялара, монтажниктары кытары түһэрсити дуогабаргыт, үлэни тутуспут акта (КС-2 форма), расписалар, ороскуоту көрсүбүтү туоһулуур докумуоннар олук буолаллар. **Манна түһнүк, гипсокартон, пристрой ороскуотка киірісбэт.**

2. Олох харчыта суох ыал, АЭБ-на тийин блокированной счет астарар

түгэнигэр, хас да өрүттээх анал дуогабарга олобуран абаанса быһыы- тынан эмиэ көмө оһуһулуон сөп. Бу түгэнигэ управлениега тыһырыллан кэлбит үп септөөх буоллабына уонна сайабылыанна биэрээччи тустаах балаһыанньатын улуустаабы хамыһыһа ылынан өйөөтөбүнэ, биірде эрэ төлөнүллэр. Маннай смета, бырайыак оһуһулубутун кэнниттэн блокированной счетунан көмө ыларга сайабылыанна суруйан хамыһыһа киллэриллэр. Онтон салгыы "Теплогаз" маҕаһыын, "Строй-В" бэдэрээччит, "АЭБ", улуустаабы социальнай көмүскэллээх буолуу управлениета уонна көмө ылааччы киһи дуогабар түһэрсэн, үлэ сабаланаар. Дуогабарга илии баттаммытын эрэ кэнниттэн "АЭБ"-на блокированной счет арыллар. Манна сайабылыанна суруйбут киһи харчытын үчүгэйдик суоттанан, бу тэрилтэлэргэ сылдьан, кэлэн-баран, сүүрэн-көтөн иһэрэ наада.

Охохтон гаас оттугар көһөргө ирдэниллэр докумуоннар:

- Сайабылыанна, манна 100 тыһ. иһинэн төһө сууманы көрдүүргүн ыйабын, ороскуота тухха барытын эбэтэр барарын ыйан турантын;
- Пааспар, үлэ киһиискэтэ, пенсионнай дастабырыанна, СНИЛС, ИНН куолуйалара;
- Доруобуйаларынан хааччахтаах дьон ыспыраапка аҕалаллар;

- Олорор дьизни бас билэргин туоһулуур докумуон;
- Чааһынай дьизгэ гааһы тартарыһа бырайыактаабыт сметаларын, төлөммүтү, ороскуоту туоһулуур докумуоннар нотариуска биіргэммит оригиналлара;
- Дьиз кэргэн ыспыраапката;
- Дьиз кэргэн дохуотун ыспыраапкалара (пенсия, босуобуйа, стипендия, 2НДФЛ);
- Олохтоох киһи, олоһун- дьаһаһын усулуобуйатын кэтээн көрүү актата;
- Үлэтэ суох киһи, дьарыктаах буолуу кииниттэн босуобуйатын ыспыраапката;
- Баанна "МИР" каарта сирэй счета.

Блокированной счеттаах дьон:

- "Теплогаз" маҕаһынтан газовой оборудование (оһох, билииккэ) төлөммүтүн, туруорулуубут туоһулуур дуогабардара уонна счегт;
- "Строй-В" тэрилтэттэн олорор дьизгэ гаас тардыллыбытын туоһулуур дуогабар;
- "АЭБ"-тан блокированной счегка харчы көһүүтүн туһунан соруудах;
- Дьизгэ толору гаас киіриитин туһунан ылыныллыбыт, бэдэрээтээх тэрилтэ уонна олохтоох дьаһалта баһылыгын илии баттааһынаах актата.

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ.

— ТЫА СИРИН БИЧЧАТА —

Тыа сириҥ бырааһын күннээби үлэтиттэн

Дойду үрдүнэн 2012 сылтан сабаламмыт "Земский доктор" бырагыраама биһирэнэн, күн бүгүн ситиһиһээхтик үлэтиир. Бу доруобуйа харыстабылын эйгэтигэр орто уонна үрдүк анал идэлэри баһылаабыт медицине үлэһиттэрэ, дуогабар быһыытынан, тыа сиригэр тахсан үлэлээн, дьиз, уһаайба атыылаһалларыгар, сана дьизни тутталларыгар, ипотекаларын төлүүллэригэр туһуламмыт бырагыраама олоххо киіриэбиттэн, улуустар, нэһиликтэр балыыһаларыгар быраастарынан, бизлэсэрдэ-ринэн хааччылыы биллэ тубууста.

Биһиги улууспутугар итинник бырагыраама нөһүө дуогабарынан кэлэн үлэтии сылдьар үлэһиттэр абыһаа суохтар. Кинилэртэн биірдеэ улуустаабы киин балыыһаа Ирина Тихонова стоматолог бырааһынан быйыл иккис сылын үлэтии сылдьар. Киһи Хайахсыт нэһилиэгиттэн төрүттээх, бэйэбит кыыспыт. Ирина Кононова 2008 сыллааха оскуопаны бүтэрэн, ХИФУ медицинскэй факультет стоматология салаатыгар үөрэнэ киірибит. Алта сыл үөрэнэн, 2016с. үөрэбин ситиһиһээхтик бүтэрэн, стоматолог быраас идэтин баһылаан, маннай Уус Алданга улуустаабы киин балыыһаа үлэтин сабаллабыт. Бу күннэргэ кииниттэн кылгас интервью биэрэригэр көрдөстүбүт.

Ирина Кононова, үтүө күнүнэн! Билигин кэмгэ хааннык да балыыһаларга стоматолог быраас миэстэтигэр олус наадыаллар. Эн бу идэбин таларгын чопчу хаһан быһаарыммыккынай?

Кыра эрдэхпиттэн быраас буолар баалаах этим. Онтон үрдүкү кылаастарга үөрэнэ сылдьан, номнуо стоматолог быраас идэтигэр туттарсарга биігэтик быһаарыммытым. Билигин олох кэмсиммэппин. Бу идэ миэхэ барсыбат эбит диэн санаа биірде да киірибэтэбэ.

Эн үөрэххин бүтэрэн баран, Уус Алдан, Амма улуустарын балыыһаларыгар үлэтии сылдьыбыт эбикиин. Манна хайдах үлэтии кэлэргэ быһаарыннык? Дьизнэн-уотунан хааччылыы хайдабыт?

Аммаба үлэтии сылдьан, Чурапчыга стоматолог быраас миэстэтэ баарын билэн, туохтан да муһаахсыһа, сонно тута төрөөбүт дойдубар үлэтии кэлэргэ быһаарыммытым. Онон иллэрээ сыл "Земский доктор" бырагырааманан, Доруобуйа харыстабылын министиэристибэтин нөһүө дуогабар түһэрсэн манна үлэтии кэлбитим. Кэлээппин кытта, тэрилтэм дьизнэн хааччылыта, онон үлэтиирбэр-хамсыырбар усулуобуйа баар.

Биіргэ үлэтиир кэлэктиипкин сөбүлээтин дуо, үлэбэ-хамнаска туох кыһалҕалар баалларый, материалнай-техническэй хааччылыы хайдабыт?

Кэлэктииппин кытта кэлээт, уопсай тылы булан, олус тапсан үлэтиибит. Бары үлэлэригэр эппизитинэстээх, идэлэрин толору баһылаабыт дьон. Бу балыыһаа медресистэрэ Евдокия Софроновна Константинова, стоматолог Стас Иванович Иванов өр сыллар устата бэриниһээхтик үлэтииллэр. Кинилэр үлэбэ уопуттарынан, сүбэлэринэн-амаларынан миэхэ куруук өйөбүл буолаллар. Онон түгэһинэн туһанан, махталбын тиздэбим. Материальнай-техническэй хааччылыы үчүгэй, ханнык баҕарар тэрилтэбэ кыра кыһалҕалар бааллар. Ону кэмигэр туоратан истэххэ, син барыта орун-оннугар буолан иһэр.

Нэһиликтэргэ тахсан үлэтиигит дуо?

Пандемия иннинэ хас биірдии нэһилиэккэ,

график быһыытынан тахсан үлэтиир этибит. Билигин онук үлэбит, дьан намырыар диэри, тохтоон турар.

Ааҕааччыларбытыгар эйигин исписэлиис эрэ быһыытынан эрэ буолбакка, дьиз кэргэниг, иллэн кэмин туһунан кылгастык билиһиннэрэ түһүүххэ эрэ.

Кэргэннээхпин, кыыс олоһоохпун. Кэргэним Сердар Мурадович Тихонов С.А. Новгородова аатынан Чурапчы орто оскуопатыгар история учууталынан үлэтиир. Кыыспыт — Виолетта улуустаабы гимназия 6-с кылааһын үөрэнээччитэ. Иллэн кэммитигэр успуордунан дьарыктанабыт. Айылҕаба сылдьар- бытын, стадионна баран сүүрэрбитин сөбүлүүбүт. Хас биірдии дьиз кэргэн хаһаайкатын сизэринэн, чугас дьоммун минньигэс аһы астаан күндүлүүбүн, киһигэ ааҕабын.

Дуогабарыг бүттэбинэ, салгыы манна үлэтии хаалар былааннааххын дуо?

Төрөөбүт улууспар салгыы үлэтиир санаалаахпын, манна дьиз-уот туттаары бэлэмнэнэ сылдьабыт.

Дьэ, кырдык, эдэр исписэлиистэр дойдупарыгар хаалан олохсуйаллара олус үчүгэй, биһирэнэр эрэ буоллаба. Эһиги көрүүгүтүнэн, улууспут дьоно доруобуйаларыгар, чуолаан тиистэрин көрүнүүгэ төһө болгомтолорун ууралларый, тиистэрин харыстаныыга тус сүбэһи?

Аныгы дьон сизэринэн, тиистэрин көрүнүүгэ, эмтэтиигэ болгомто уурааччы элбээн иһэр. Тиискитин сарсыгарда уонна киһэ ахсын суунаргытын умнуман, бу кыра манипуляция тиискит үйэтин уһатар. Анал исписэлиистэргэ сылга биірде-иккитэ көрдөрүнэргит ордук.

"Земский доктор" бырагырааманан үлэтии барыан баалаах биір идэлээхтэргэр тугу сүбэһиигин?

Тыа сиригэр баран үлэтиир санаалаах буоллаххытына, толлубакка бараргыт ордук. Бастатан туран, үлэтигэр улахан уопуту ылабыт, иккиһинэн, олоххутугар бастагы суолталаах олугу ууран, дьизлэнэргэ-уоттанарга кыах бариллар.

Улууспут дьонугар баа санаан. Барыгытыгар кытаанах доруобуйаны баҕарабын. Тиис туруга киһи организм кытта ыкса ситимнээбин умнуман. Кэмтитэн кэмигэр доруобуйабытын көрүнэ сылдьыт. Барыгытыгар туруктаах ологу баҕарабын.

Түбүктээх үлэһиттэн быыс булан кэпсэппикэр махтанабын. Улуутун дьонун-сэргэтин доруобуйатын туһугар үлэн-хамнаһын үтүө түмүктэрдээх буоллун, дьиз кэргэннэр ситиһиһэлэри, дьолу баҕарабын.

Кэпсэттэ Анна ЗАХАРОВА.

"БИИР СОМОБО" медиа-бырайыак / ОДЬУНГУН НЭГЭИЛЭГЭ

Төрүт Болугурдар

Быйыл от ыйын 21 күнүгэр куйаар ситимин нөнүө «Өбүгэм суолунан» дьэн кэтэхтэн ыытыллар региональной кырайы веретэзччилэр кэмпириэсийэлэрэ верүүлээх аһыллыыта буолла.

Бу кампириэнсийэ Ботурускай улуус Болугур нэһилиэктэнтэн биэр гэрүттээх 3 нэһилиэк түмүстэ. Амма улууттан Болугур нэһилиэтин Чуратны улууттан Одьулуун уонна Болугур нэһилиэктэрин кыраайы үөрэтээччилэрэ кыттыны ыттылар. Маньаха үгүс историческай чакчылары түмэн, Болугур, Одьулуун, Болугур нэһилиэктэрин төрдө-уула биэр силистээбин чинчийи, ону тэнэ кэпсэтии түмүгүнэн биэр санааба кэлэн, хомуурунньук оңорон таһаарыы кампириэнсийэ сүрүн сыалынан-доргоһунан буолла.

Кампириээнсийэни искусствооведение хандьыдаата, Саха
Дреслүбүлүктүн култууратын туйгуна, болугурдар кыыстара
Ыргыаана Илларионова иилзэн-сабалаан ытта.

Үөрүүлээх чааска 3 нөһилиэк баһылыктара, эксперт хамыһыһыатын илгилээх, кыраайы үөрэтээччилэр тыл этэн, ытыллар үлэ инники хамыһытын торумнаатылар, санааларын үллэһиннилэр.

Кэспэти түмүгүнөн кирибит матырыааллары балабан ыйын 15 күнүгөр дигри эсперт хамыыпыйатын көрүүтүгөр, сыанабылыгөр бляриэххэ дигр биир санаага кэплилэр.

Российской Федерации, Саха Өрөспүүбүлүкэтин култууратын үтүөлээх үлэһитэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Духобунай академиятын Бочуоттаах академига, исторической наука хандьыдаата Арассыйа мусуойдарын Союуһун президиумун чилиэнэ, Мэнэ Ханалас, Таатта улуустарын Бочуоттаах гражданина Егор Спиридонович Шишигин, А.И. Герцен аатынан университет профессора, филологической наука хандьыдаата Александр Александрович Петров, Саха Өрөспүүбүлүкэтин гуманитарнай чинчийи уонна абыйах ахсааннаах хотугу омуктар кыһалбаларын үнүстүүтүн научнай үлэһитэ Багдарыын Ньургун Сүлбэ уола, Саха Өрөспүүбүлүкэтин гуманитарнай чинчийи уонна абыйах ахсааннаах хотугу омуктар кыһалбаларын үнүстүүтүн илинэн Г.П. Башарин аатынан академической устуоруйа мусуойун үлэһитэ, пуснда салайааччыта, СО РАН бэҕэрээнэ Егор Егорович Оконешиников эксперт хамыыһыатын састаабыгар кириэн үлэһэтилэр.

Кампиринский куйаар ситимин нөгүе бэрт умсугуулаахтык
бытыдынна. Маныаха Аммаулуунун Болугур нэһилиэтин баһылыга Степан
Кузьмин, Одьулуун нэһилиэтин баһылыга Людмила Ефремова Чурапчы
улуунун Болугур нэһилиэтин баһылыга Анна Флегонтова, поэтесса
Саргылана Гольдерова- Саргы Куо, Багдарыын Сүлбэ уола Ньургун, Егор
Оконешников, Мындабайы кыраайы үрэтээччилэр Алексей Диодоров
уонна Иван Попов түс санааларын үллэһиннилэр.

«Утум» бэтэрээннэр түмсүүлэрэ

Одүлуун кырдагастарын
Сэбиэтэ Чурапчы улуугар
биир бастын салайааччыллара –
Константин Егорович Матвеев,
Егор Семенович Боякинов, Николай
Николаевич Шестаков, Иннокентий
Иннокентьевич Попов ыгылымт кизиг
далааһыннаах үлэздэринэн биллэр.

2017 сылан Екатерина Михайловна Ефремова салайааччылаах Сэбиэт сана састааба талыллан, «Утум» пенсионердар түмсүүлэрэ кэлинни сылларга үлэгэ сөргүтүллэн, биллэрдик сэргэхсийдэ. Онуоха нэһилиэк, улуус сайдарыгар тус кылааттарын киллэрсибит, эрдэ уопастыбаннай салайааччыларынан үлэлэзбит Дьоннорун үтүө холбоур сностон, Дьону-сэргэни түмэн үлэлэрин-хамнастарын сүрүннүүлэр.

Ол курдук, «Иэйнэксит» түмсүү өр сылларга бэрт таһаарылаахтык үлэлээтэ. Салайааччы Анна Николаевна Григорьева нэһилиэк иистэнээннэрин, уустарын түмэн, элбэх киһини хабан, олохпут кэра эйгэтигэр уһуйан, улуус уонна өрөспүүбүлүкэ нуруот маастардарыгар тийэс үүнэрэбгитинэн, билиги кининэн сирдээхтик киэн туттабыт.

«Олуухай» түмсүүгэ (сал. В.Л. Аржакова) ырыа куттаах, ыллыыр талааннаах кэрэ агаардар мустан, фольклор көрүнэр ситиһиилээхтик ыарыктаналлар.

Е.С. Боякинов, А.В. Ефремов
похообут бырайыактарынан
Иван Кирикович Софронов
атынан спартакиада үгэскэ кубулуйан
ныттылар. Манны 7 көрүннэ Одьулуун,
Болугур, Болтоно, Соловьев, Хатылы
эһиликтэрин ыспарсымыаннара мустан
үрэхтэһэллэр. Күрэхтэһии ытыллыбыта
10-тан тахса сүл буолла. 2020 сыллаахха
спартакиада улуус бэтэрээннэрин
күрүһүгэр ытыллыбыта.

Пенсионердар түмсүүлэрин сана
састааба кэлинни сыпларга, олох
сайдыытынан, сана суурзэннэри

киллэрийгэ хэжээ үлэни ыьтар:куйаар, ситимин нөгүө араас күрэхтэһиилэр, куонкурустар ыьтыллан, нэһилиэниэ болбомтотун тартылар: «Нэһилиэк кэрэ көстүүтэ - тизргэнтэн» отонноох мастары, сибээжилэри көрүү куонкуруһа, дьизини- уоту тупсабайдык оностууга тэгтик көрдөрүү-сүбэлэр, «Кэм кэрэһитэ» ытык саастаах, кизн туттар кырдыабаастарбыт олорон ааспыт олохторун, үлэлэрин сийһилии сырдатар рубрика уонна да атын күрэхтэро ыьтыллаллар.

2019 сыллаахха олунньу ыйтан тэрлиибит «Саһарба» пааранан үнүү бөлөҕө (сал. В.Г. Попова) кэскиллээх хореограф Алексей Алексеевич Аржаков бэлэмнээбит үнүүлэрэ улууска, өрөспүүбүлүккэ үгүс ситиһиллэнэ: 2019 сылга — «Танцевальное признание». Бүтүн Арасыйытатаабы үнүү бэстибээпигэр, «Танец для души» өрөспүүбүлүкэтээби уонна «Үнүү — дууһам алыба», «Уйгулаах олохпут уруйдан!» региональной куонкустарга Гран-при, 2020 сылга — «Танец памяти», «Мин сахабын», «Пламенные сердца», «Күһүмнү киһи үнүүлээбитинэн» онлайн-күрэхтэргэ Гран-при, «Үнүү түһүлгэ» региональной куонкуруска 2 истиэпэннээх лауреат, «Үнүү алыптаах аартыга» өрөспүүбүлүкэтээби кэтэхтэн үнүү куонкуруһугар 3 истиэпэннээх лауреат буолары ситистилэр.

Ону тэнэ, «Чэчир» вокальнай-инструментальной ансаамбыл бөлөбө ытыллар тэрэһиннэри, үбүгүөйдэри кизгэтэллэр.

Ити курдук, Одылуун пенсионердарын
Сэбиэтэ нэһилиэк олохун уйгута
тупсарыгар күнэтэ ытыллар
үлэтин хаамыта аныгы олох сайдар
хаамытынан тэнгэ хардылыыр
инникигэ арал күүстээх.

Ульяна ЕФИМОВА,
Одүүлун дьаһалтатын
испэсэһиһэ

Тумарча туһунан Аудио-книгэ

21 хүнүнээс 1424 №-дээх Ыйаабынан "Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуодунай суруйааччыта" диэн Бочуоттаах аат илгэриллибитэ.

Тумарча суруйбут айымнылар
төрөбүт нэһилизгин историята,
тулалыы айылбата, үтүөкэн, туруу
үлэһит дьоно-сэргэтэ арылхайдык
сырдатыллыбытара.

Тумарча айымныылары үүнэр
келуенэни уонна ебүгэлэрбитин
кытта ыкса ситимниир, оһон
күни сүдү суруйууларын үйэтитэр
инниттэн, аныгы үйэ сайдыытыгар
сөп түбэһиннэрен, Аудио-кинигэни
бэлэмнээн таһаардыбыт.

Бу Аудио-кинигэни Тумарча үбүлүйдээх 85 сааһын көрсө, кини киинэ түспүт сириттэн - Халтан алааһыттан, оморбут дьизтин-өтөбүттэн сабалаан устубуллут, бу алааска «Одьулууннар» романыттан хохуйуулары ааһан, "Саха" НКХХ ханаалыгар бастаан тахсыбыта. Онтон Аудио-кинигэни күһүн ылсан.

настаабынныкпын Анна Романовна
Аржакованы кытта сабалаабыппыт.

Ханныг баатар кинигэз, буоларын курдук, аан тыл дин баар, онно сеп түбэһиннэрэн, Василий Назарович оҕо эрдэбинээди хаартыскалара, оморбут Таатта Чаранын, ийэтэ Елена Семеновна, аҕата Назар Дмитриевич туһунан кылгас видео таныллан ширбитэ.

Аудио-кинигэни, уопсайа барьта, 7-8 чаас курдук истизэххэ сеп, тоҕо диэтэххэ, уус-ураннык, биир да тылын сүмэтин сүтэрбэххэ аабыллан киирбитэ. Балары, аныгы үйэ хаамьытынан, суотабай төлөпүүн нөнүө аудио записька устан, ол кэнниттан көмгүүтүргэ уган, барьтын холбоон, биир ссылка онорон, интэриниэт ситиминэн тарҕатыллыбыта. Бу Аудио-кинигэни онорорбутугар балтараа надиэлэ курдук барьта, онтон сана дьыл кэнниттан интэриниэтинэн тарбаммыта. Манна уста сырыттаһылытына, "Саха",

НКХ ханаалыг тахсабыт динээр, биһигини үлэли опорообутун кэлэн устубуттара, интервью ылбыттара. Ол кэнниттэн "Саха" НКХ «Сага күн» дин сарсыардааны бизиригигэр ыһырбыттарыгар, кинигэбин тулпутунан, үлэ хаамыыта хайдах барбытын сиһилии кэпсээбитим уоһа инники үлэлэри өссө хайдах сайыннаран, Тумарча айымньыларын кэлэр кэнээри ычат билсэригэр анаан туох үлэ барыан сөптөөбүн кылгастык билиһиннэрбитим.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуодунай суруйааччыта Василий Назарови Егоров-Тумарча айымньыларын үйэтитэн, Аудио-кинигэ тахсарыгар субэ-ама буолан көмөлөспүт үтүөкэн бэтэрзэн бибилэтискэритигэр Анна Романовна Аржаковаҕа барҕа махталбын тизрээбин, туйгун доробуйаны, этэннэ буолууну баҕарабын!

Таисия ГРИГОРЬЕВА,
Одьюлуун нэһилиэгин
бибилэтиэкэрэ

Сынгарыны бэлэмнээтэ Анна ЗАХАРОВА

НАУКА, ТЫА ХАҢААЙЫСТЫБАТА САЙДАРЫГАР

Өрөспүүбүлүкэбэ наука сайдытыгар, тыа хаһаайыстыбатын ситиһиитигэр олук уурсубут биир биллэр-көстөр киһинэн – тыа хаһаайыстыбатын наукатын доктора, профессор, РСФСР үтүөлээх зоотехника, "Бочуот Знага" уордьан кавалера, Хоту көһөрүллүү кыттыылааба Николай Семенович Пермьяков буолар.

зоотехнической салаатын ситиһилээхтик бүтэрэн, Алтайыахаба тыа хаһаайыстыбатын управлениетын кылаабынай зоотехнигынан, салгыы "Ньурба" совхоз дириэктэрин солбуйааччытынан, кылаабынай зоотехнигынан үлэлээбитэ. Совхоз ынах сүөһү, сылгы, кырымахтаах хара саһыл, сибиинньэ, куурусса, кус, иитиитинэн, туорахтаах культураны, оҕуруот аһын үүннэриинэн ситиһилээхтик дьарыктанара, Саха сиригэр биллэр үлэлээх хаһаайыстыба этэ. 1964 с. Омскайдаагы тыа хаһаайыстыбатын үнүстүүтүгэр аспирантураба үөрэнэ кирибитэ. Үөрэнэр кэмигэр "Применение аммиачной воды и мочевины в рационах молодняка, степных

ситиспитэ. Сүөһүтүн ылыллар бордодууксуйаны үрдэтиигэ, сүөһү борудатын тупсарыга утумнаах чинчийиилэри ылан, өрөспүүбүлүкэ элбэх улуустарыгар үөрэбин тарбатан, уоппуттаах хаһаайыстыбалары үлэлэтэн, билиитин практикаба туһаммыта, тыа хаһаайыстыбатын көрдөрүүлэрин лаппа тупсарары ситиспитэ, этиилэрэ экономической өттүнэн барыстаабын дакаастаабыта. 1975-1988 сс. Покровскайдаагы ОПХ, "Хатын Арыы" совхоз 4774 бороскутун уотуга туруорууну тэрийэн, 1 мөлүйөҥ 566 тыһыынча солкуобайдаах 4187 сэнтинизэ эти ылары ситиспитэ. Ол курдук, 1976 с. совхоз судаарыстыбаба туттарыллар биир сүөһүтүн тыыннаах ыйааһына,

1993 с. Новосибирскайга өр сыллаах научнай-чинчийэр үлэтин түмүгүнэн "Повышение мясной продуктивности крупного рогатого скота в условиях Крайнего Севера на примере Республики Саха (Якутия)" диэн темаба диссертациятын ситиһилээхтик көмүскээн, аттестациялыыр хамыһыһа үрдүктүк сыаналаабыта, тыа хаһаайыстыбатын наукаларын доктора буолбута.

1998 с. үтү уонна ынах сүөһү этин оноруу технологиятын отделын сибидиссэйинэн анаар. Николай Семенович 1975 сылтан 2001 сылга диэри зоотехнической факультет преподавателитэн үлэлээбитэ, элбэх устудьуон дипломнай үлэлэрин салайбыта. 1995 с. РФ үрдүк үөрэхтээгин Судаарыстыбаннай кэммитэтин быһаарытынан, кинизэ профессор диэн учуонай званиета инэриллибитэ. Учуонай Сэбиэт чилиэтин, методической сэбиэт бэрэссэдээтэлин быһыытынан элбэх өрүттээх үлэни ыппыта. Аспирантураба үөрэнэр эдэр исписэйиистэр научнай үлэлэрин салайааччытын быһыытынан күүскэ үлэлээн, наукаба суолу тэлэллэригэр көмөтө-өһөтө мунура суох. 1996-2001 сс. кини тыа хаһаайыстыбатын наукатыгар кандидатскай диссертацияны көмүскүүр Сэбиэт бэрэссэдээтэлин солбуйааччытынан аһаммыта. Манна үлэлээбитин устата 270 научнай үлэни, ол иһигэр 10 монографияны, 17 методической субэни, 19 брошюраны, 3 босубуйаны бэчээттэттэ, 40 научнай үлэни эрдээксийэлээн таһаартарда, 6 наука хандыдаатын бэлэмнээбитэ.

Научный руководитель, зав.кафедрой кормление с/х животных, Герой социалистического труда Ф.М. Кохомский. г. Омск, 1966 г.

Таһаарылаах үлэтэ "Бочуот Знага" уордьанынан, 3 мэтээпинэн, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Үрдүк Сэбиэтин Бочуотунай Грамотатынан, Тыа хаһаайыстыбатын "Знание" уопсастыба бырабыланыннытын Бочуотунай Грамотатынан наһараадаламмыта. 1983 с. РФ үтүөлээх зоотехника буолбута. 2001 с. СО Р АСХН үтүөлээх бэтэрээнэ. 2002 с. – Араассыйа Академиятын естественнэй наукаларын чилиэтинэн талыллыбыта. Николай Семенович тулааһа хаалан хоргуууну, эрэйи-быстыыны барытын туораан, төрөөбүт өрөспүүбүлүкэбит сайдарын туһугар үлэлээбит үлэтэ үтүө түмүктэрдээх буолбута, биригэ үлэлээбит дьонун махтаһын ылан ылбыта.

Николай Семенович кэргэнинэн Светлана Ивансенальын 4 оҕону итэн-такайан, үлэһит, ыл онортообуттара. Оҕолоро бэйэлэрэ талбыт идэлэринэн таһаарылаахтык үлэли-хамсыы сылдьаллар, төрөппүттэрин олобун оҕолоро, сизиннэ салгыыллар, ааттарын ааттата тураллар.

Валентина ЛОНГИНОВА,
Чурапчытаагы кииннэммит
библиотечнай ситим
библиограба.

и дойных коров" диэн ааттаах чинчийэр үлэтин Араассыйа үтүөлээх зоотехника, Социалистической Үлэ Геройа Ф. М. Кохомскай салайбыта.

1967 с. тыа хаһаайыстыбатын наукаларын хандыдаатыгар диссертациятын ситиһилээхтик көмүскээн, Саха сиринээбэ тыа хаһаайыстыбатын научнай чинчийэр үнүстүүтүгэр старшай научнай сотрудник дуоһунаһыгар аһаммыта. 1973 с. бу үнүстүүт сүөһү иитиитигэр отделын сибидиссэйинэн үлэлиир. 1980-1990 сс. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Министирдэрин Сэбиэтин штаты таһынан инструкторынан үлэлээбитэ. 1981-1992 сс. эт бордодууктатын онорон таһаары сизэксийэтин чилиэтинэн талыллан үлэлээбитэ.

Ити кэмтэн сүөһүнү тэтимнээхтик (интенсивнайдык) иитиини, уотууну өрөспүүбүлүкэ хаһаайыстыбаларыгар киэнник тарбатыыга туох-баар өйүн-санаатын ууран үлэлээбитэ, сыратын-сылбатын бизэбитэ. Үлэтин сүннүнэн сүөһүнү төлөһүтүү, боруданы тупсары, былаһааккалары үлэлэти болпурустарыгар улуустарынан кэрийэн, дакылаатынан тахсыбыта. Мунуһахтарга, кэмпириэнсийэлэргэ, сэмизээрдэргэ тиһигин быспакка кытара. Совхоз дириэктэрдэрин, исписэйиистэрин, бэтэринээринэй быраастарын, экономистарын кытта билиитин үлэстэрэ, сүбэлэһэрэ, санааларын истэрэ, биригэ тутуспутунан үлэлири

ортотунан, 280 киилэ буоллабына, 1981 с. – 365 киилэбэ тэннэһэн, уотуга турбут биир сүөһүтүн 1100-1200 с. барыһы ылары ситиспиттэр. "Өктөөп 50 сыла", "Ньурба" совхозтарга 459 тыһ. солкуобайдаах 1332 сэнтинизэ эт эби оноруллубута. Степан Аржаков аатынан совхоз бөбөрүгүгэр күүс-көмө буолбута. Кини тэрийсэбит тирэх пууна 1970-1984 сс. 3908 сүөһүнү төлөһүтэн, 1 мөлүйөҥ 328 тыһ. солкуобайдаах барыһы ылбытара.

1980-1990 сс. Амма, Мэнэ Ханалас, Таатта, Горнай, Бүлүү, Уһаа Бүлүү, Ньурба, Сунтаар хаһаайыстыбаларыгар аһаҥас былаһааккаларга, сылга ортотунан, 24,5 тыһыынча төбө иитиллэн, 1 мөлүйөҥ 707 тыһ. солкуобайдаах 6458 сэнтинизэ ынах этэ оноруллубута. Өскөтүн, 1980-1985 сс. судаарыстыбаба туттарыллар эдэр сүөһү орто ыйааһына 180-200 киилэ буоллабына, 1985-1990 сс. орто ыйааһын 400 киилэбэ тэннэспитэ, өрөспүүбүлүкэбэ эти онорон таһаары 1,5 төгүл улааппыта. Сүөһү борудатын тупсарыыга ытыллыбыт үлэ, анаан аһылыкка туруоран төлөһүтүү үтүө түмүктэри көрдөрбүтэ. Отучча хаһаайыстыбаба уонунан сылларга уопуттары ылан, бордодууксуйаны үрдэтиигэ утумнаахтык үлэлээн, ыппаммыт хайысхата үлэлирин дакаастаабыта. Элбэх научнай үлэлэрэ, ол иһигэр 5 монография бэчээттэнэн тахсыбыта.

Николай Семенович 1932 сыллаахха, олунньу 7 күнүгэр Алабар нэһилиэгэр Мас Үрүйэбэ Пермьяковтар диэн ыалга төрөөбүтэ. Аҕата Николай Антонович – Мугудайтан төрүттээбэ, ийэтэ Марфа Сопроньона – Ирина Александровна уонна Сопрон Иванович Ивановтар диэн Алабар нэһилиэгин олохтоохторун кыыстара этэ. Холбоһуктааһын сабана дьонно "Чаачыгый" колхозка кирибиттэрэ. 1937 сыллаахха бу колхоз дьонно куораттан төннөн истэхтэринэ, аҕатын уонна өссө биир киһини уоруйахтар өлөрбүттэрэ. 1939 с. ийэтэ ыалдьан өлбүтэ. Тулааһа хаалбыт оҕолору эбэлэрэ Ирина Александровна ииппитэ. Кыракый Коя 1941 с. Алабар сэттэ кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ кирибитэ. Аҕа Дойду сэрмитэ саҕаланан, 1942 с. Чурапчы колхозостарын хоту улууска балык бултааһыныгар көһөрбүттэрэ. Чаачыгыйдар Кэбээйи Куокуйугар тийибиттэрэ. Николай Семенович ол аас-туор олохтоох ыарахан кэмнэр тустарынан ахтыылара "Чурапчы алдьархайа", "Насильственное переселение населения Чурапчинского улуса: история и современность: материалы республиканской научно-практической конференции, посвященной 60-летию трагических событий переселения колхозников Чурапчинского района на север", "Кыһалба кыһарыйан", Бахсылыырап "Инчээбэ тирбээбэ быстыбат - олох уостубат", "Сэри сылларын оҕолоро" диэн кинигэлэргэ бэчээттэммиттэрэ. "Чаачыгый" колхозтан элбэх киһи өлөн, аһыйах ордубут киһи Кэбээйиттэн 1944 с. дойдуларын булбуттара. Николай атын тулааһа оҕолору кытары Мындабаайы детдомугар ытталлар. Онно, Мындабаайыга, маннайгы күнүгэр испит миинэ, сизэбит килиэбэ олус миннигэһин туһунан оҕо сааһын умнуллубат өйдөбүлэ буолан инэн хаалбыттар. 1946 с. доруобуйаларынан көрөн, мөлтөх оҕолору Мэнэ Ханаласка Хаптабайдаагы оҕо дьэтигэр көһөрбүттэр. Онно 6-7 кылаастары бүтэрбитэ. Детдомка сылдьыбыт кэмизин туһунан, детдом үлэһиттэригэр махтанан, "Оҕо сааһым умнуллубат кэмнэрэ" диэн ахтытыгар кэпсиир. Бу ахтыһы "Сэри сылларыгар детдом баар буолан..." кинигэттэн булан аабыаххытын сөп.

Олоххо дьүкүөрүнэн, 1951 с. Дьокуускай куорат Курашов аатынан 2№-дээх оскуолатын бүтэрбитэ. Сайын дойдутугар Дьабылга тахсан, эдэийигэр Татьянаба көмөлөһөн, оттоһоро, сүөһү көрсөрө. 1956 с. С.М. Киров аатынан Омскайдаагы тыа хаһаайыстыбатын үнүстүүтүн

("Пермяков Николай Семенович", "Чурапчы алдьархайа – барыбыт сүрээс" ыйынныктыгар уонна С. Пермьяков бэйэтин туһунан биригэ үлэлээбит, алтыспыт дьонун туһунан "Стремление к жизни" диэн кинигэтэ туһаныллына).

— ҮБҮЛҮӨЙДЭЭХ БИИР ДОЙДУЛААХПЫТ —

Бу орто туруу дойдуга киһи барахсан мутугунан бырабар мунур үйэтин устатыгар үлэтинэн-хамнаһынан, туюх үтүөнү-кэрэни айбытынан аата ааттанар, дьон-сэргэ ытыктабылын ылар. Адьас эдэр сааһыттан биллэн-көстөн, олох дохсун өксүнүн өрүһүспүттүү өксөйөн, күүһэ-уоба тийиэринэн, өйүн-санаатын барытын ууран, үтүө суобастаахтык үлэ үтүмэнин үлэлээбит, бэйэтин кэмизэр дьонго үгүс үтүөнү онорон, кэрэ-бэлиэ суолу хаалларбыт тумус киһибит 90 сааһын туюлар үөрүүлээх үбүлүөйүн көрсө, олобун суолун сырдатыхпын бабарабын. Диринник ытыктыыр киһим, убайбыт, араас дуоһунаска ситиһилээхтик үлэлээбит хомунуус-салайааччы, үлэ, тыыл, сэлбискэй-партийнай үлэ бэтэрээнэ Николай Маркович Кладкин ытык сааһын сүһүбүн үрдүгэр көрсөр дьоллонно.

Дьоһун киһи, үтүө үлэһит, сатабыллаах салайааччы

Убайбыт Ньукулай 1931 с. атырдых бийн 25 күнүгэр Болтоно нэһилиэгэр дьадаһа бааһынай кэргэнгэ төрөөбүтэ. Одо сааһа Түөһэ үрээдигтэн икки бэлэстээх сиргэ баар Сааһаабыт дьин кыра алааска ааспыта. Абата Дмитрий Игнатьевич Павлуцай - Кындаал төрүт олохтоого, ийэтэ Ефремова Харитона Афанасьевна Таатта улуунун Тьараһа нэһилиэгэр олоһор Ефремовтар кыыстара этэ. Уолуун багараа саастаабыр абата ис тийбинэн ыалдьан олохтон туораабыта. Ийэтэ барыта абыста оболоммутуттан үс уол хаалбыта. Ийэтэ, үс олоһоох агаардас хаалан баран, Марк Григорьевич Кладкин дьин огдообо колхуосаах киһиэхэ кэргэн тахсыбыта. Икки уолун Кладкин аатынан суруйтаран, улахана Федор Маркович, кырата Николай Маркович Кладкин буолбуттара. Ортоку уола Кестөкүүнү абабата Семен Игнатьевич Павлуцай иитэ ылаада-суола уларыйбатабы. Сүтүөр аҕалара Марк Григорьевич 1941 с. уһун ыарыһыттан күн сириттэн баран, ийэтэ Харитона Афанасьевна олоһо өссө ыараабыта. Бэйэтин курдук кыһалҕалаах олохтоох, үс олоһоох огдооборо, оччолорго сайдыылаах киһиэхэ, суоту-учуоту билэр Борис Тихонович Винокуровка кэргэн тахсыбыта.

Убайбыт 1939 с. Арыылаах (Болтоно) начаалынай оскуолатыгар үөрэнэ киирбитэ. Сут, сэрим ыарахан кэмизэр үөрэнэ, быһыгар колхуоска үлэлээн, 1948 с. абыс кылааһы бүтэрэн баран, Чурапчытаабы педагогическай училищега үөрэнэ киирэр. Биһир сүл үөрэнээт, Дьоксукайдаабы педагогическай училищега иккис куурустан үөрэбин салҕаабыта. 1952 с. училищени бүтэрэн, сүүрбэччэлээх эдэр киһи Абый оройуонун Мунурдаах сэттэ кылаастаах оскуолатыгар алын кылаас учууталынан аңанан, педагогическай үлэтин саҕалаабыта. Оскуолаҕа биһир сүл үлэлээбитин кэннэ, оройуон үөрэҕиритин салалтата эдэр кэскиллээх испислиһи үөрэх методическай салаатын сэлбидиссэинэн аһаабыта.

Эдэр, эрчимнээх, үлэҕэ баҕалаах учуутал 1955-1956 сс. үөрэх дьылыгар төрөөбүт оройуонугар Чурапчыга Арыылаах начаалынай кылааһын учууталынан үлэлиир. 1956 сүл күһүнүгэр Кытаанах сэттэ кылаастаах оскуолатыгар аһаан учууталынан үлэлиир Дария Петровна Макарованы көрсө, олохторун дьолун холбообуттара. Бу сүл Кытаанах сэттэ кылаастаах оскуолатыгар физкултуура учууталынан аңанан, сэттинни ыйга дьэри үлэлээбитэ.

Дьону түмэр дьобурдаах, инникигэ кэскиллээх эдэр киһини таба көрөн, 1956 сүл сэттинни ыйга ББЛКС Чурапчы оройуоннаабы кэмизитин I сэкирэтэринэн быһбардаммыта. Бу үлэҕэ 1959 сүлгэ дьэри ситиһилээхтик үлэлээбитэ.

Бу кэмгэ Николай Маркович салалталаах Чурапчы хомсомуолун тэрилтэтэ, оройуон ыччата, нэһилиэннэ махталын ылыта, үгүс өрүттээх үлэни тэрийсбитэ. 1957 с. Чурапчы оройуонугар улаастак аайы ыччат-комсомольскай пизмэлэрэ тэриллэбиттэрэ. Ыанньыссытар ортолоругар 2000-лаах киирбиин ылыт бастыһынар ааттара элбээн испитэ, оройуон ыччаттара, хоту оройуоннарга бырамысыланнааска пүтүөкэ тутан, алмааска ситиһилээхтик үлэлээбиттэрэ. «Оскуола - производств» - үрдүк үөрэх» девизинэн оскуоланы бүтэрбит комсомольцтар колхуоскага баа өттүнэн үлэти тахсыбыттара. 1958 с. ныйрэй көрүүтүн эппистинэскэ ылан, үчүгэй туруктаахтык иитэн, хомсомуол обкомун ымыһылан набаарадалаабыттара. Ыччаты э-хаан өттүнэн сайыннарыыга, ону сэргэ усулорго көрүүнэрин тэтитигэ Николай Маркович күүскэ үлэлэспитэ. 1957 с. оройуон, физкултуурага уонна усулорго үрдүк көрдөрүүлэри ситиһэн, өрөспүүбүлүкэ оройуоннарын икки ардыларынаабы социалистическай куталаһыыга кыайыылаабынан тахсыбыта. Саха АССР Министириситэтин Сэбизитин Кыһыл Знамятын ылар чизэстэммитэ. Ону таһынан хомсомуол ыччат, култуура араас таһымаах бэстибээллэригэр кыттан, лауреат үрдүк аатын ылыта. Ити үлэлиир сылларыгар Николай Маркович бэйэтин сатабыллаах салайааччы, эдэр ыччаты үлэҕэ, үөрэхтэ бастык көбүлээччи быһытынан көрдөрөн, 1959 с. Красноярскай куоракка үрдүкү партийнай оскуолаҕа үөрэхтэ ытыллыбыта.

Николай Маркович, баартыа үлэтин сыһа баһылаах, буһан-хаган, уһаарыллан испитэ. Үрдүк үөрэх кэнниттэн 1963 сүл атырдыах ыйыттан 1964 сүл кулун тутар ыйыгар дьэри Алексеевскай оройуон партийнай кэмизитин тэрийэччи-устууруктарынан, онтон 1964-1967 сс. бөдөнсүйбүт Петр Алексеев аатынан колхуоска (бырабылыанньа бэрэссэдээтэл С.Г. Жирков) партком сэкирэтэринэн аңанан үлэлээбитэ. Кини сүрүн бөлөмтотун маннайы сүһүөх баартыа тэрилтэлэрин бөбөрүтүүгэ, каадырдары иитиһэ, үөрэтиһэ уонна аттаран туруорууга уурбута. Николай Маркович баартыа үлэтин нэһилиэннэҕэ сатыбыллаахтык аттаран ыытара. Кини үлэ хаамытын кэтээн спорбот, кыттыһан иһэр үтүө өрүттээҕэ.

Идэтинэн учуутал да буоллар, тыа хаһаайыстыбатын салаатын үлэтин бэрэҕэ билэрэ, ол да иһин буолуо, мизэстэтигэр тийдээбинэ, кыһалҕаны диринник ырытыһан, итэҕэни туоратарга ис сүрээттиэн кыһаллара. Тус бэйэтинэн тэннэ ылан, ыахтаахтык салайан, дьону-сэргэни биһир сыалга сомоболуура. Колхуос онорон таһаарар салаатыгар быһаччы кыттан, үлэни-хамнаһы тэрийиһэ сөптөөх хайысханы ыйан биэрэрэ, чолпу дьаһалы ылар. Салайааччы быһытынан колхуос салты сайдар кыадын сахалты мындыр өйүнэн ырыталаан көрөн, ырытыһа туруорара, бөдөнсүйүүгэ, солхуос тэриллэригэр, үгүс сыратын бизэбитэ. Өрөспүүбүлүкэҕэ аан бастаһынан тоһору механизациялааһыт, арыттаах муосталаах хотоннору туттарыһа, онорон таһаарыһы үрдэтиһэ, тыа хаһаайыстыбата сүһүбэр туруутугар ей-санаа өттүнэн дьону түмүтэ, көбүлээбитэ. Таатта үлэлиир сылларыгар Николай Маркович, үрдүкү дуоһунаска сылдьан, бэйэтин эппистинэстээх, кыһамнылаах, сатабыллаах үлэһит, салайааччы быһытынан көрдөрбүтэ, элбэҕи билбитэ-көрбүтэ, үүмүтэ-сайдьыта.

Чурапчы баартыа райкомугар устууруктарынан үлэли олоһор дьобурдаах тэрийэччини, актыыбынай уопастыбанньыгы 1967 с. тохсунньуттан райком бюротун уурааһынан Субуруускай аатынан солхуос Хатылытаабы отделиениетин управлющайынан аһаан ыталлар. Кини өр сылларга интэрмит сатабылын, билиитин-көрүүтүн, салайар дьобурун төрөөбүт дойдута үүнэрин-сайдьарын туһугар аһаабыта, үгүс сыратын бизэбитэ.

Кини үлэлиир сылларыгар Субуруускай аатынан солхуос үтүөкэн үлэһит дьонго өрөспүүбүлүкэҕэ, оройуонга ытыллар бары тэрээһиннэ, социалистическай куталаһыыга, араас таһымаах күрэхтэһиилэргэ өрө күүрүүлээхтик, ситиһилээхтик кыттыбыттара. Солхуос, ити иннинэҕи көрдөрүүлэрин лапта тупсаран, ынаҕы, сыһыны, саһылы иитиһэ, оту оттоһунна, сиилэһи бөлөмнээһиннэ, элбэх үгүт туттарыһа онтон да атын үлэҕэ, олох хаамытыгар сөп түбэһиннээн, туһалаах уонна үгүс үрдүк түмүктэри ситиһэн, инники күөннэ тахсыбыта. Ол курдук, сана тэриллэбит, сүл аһаара хаалылаах үлэлээх отделение сүһүбэр турбута, 1968-1969 сс. алта отделениеттан биһир бастыһынара буолбута, онтон да атын үрдүк көрдөрүүлэри ситиһиттэрэ. Ону сэргэ нэһилиэккэ олох-дьаһах, үөрэх, култуура, усулор өттүнэн сайдыыга үгүс өрүттээх үлэ ытыллыбыта: эдэр испислиһистэргэ аһаан уопсай дьыллар, интэрмит дьэиэтэ тутуллубуттара, усулор саалатын аһылаата тупсүтэ. Ити курдук, Николай Маркович Кладкин Субуруускай аатынан солхуоска үлэлээбит кэмизэр Хатылы нэһилиэгэ сайдарыгар сүдү кылаатын киллэрбитэ.

1970-1974 сс. Хатылы орто оскуолатыгар дириэктэри иитэр үлэҕэ солбуйааччынан, история учууталынан үлэли сылдыбыта. Манна кини айылҕаттан бэриллэбит тэрийэр-салайар дьобурдаабын эмиз көрдөрбүтэ. Ити сылларга оскуола (дириэктэр Е.Е. Сивцев, баартыа тэрилтэтин сэкирэтэрэ Д.П. Кладкина) үөрэти саҕа нымаларын киллэрингэ, үөрэх хаачыстыбалар тупсарыыга, оройуонга үөрэнэччини кылааска хаалларбит баһымы өйүүргэ үлэлээбитэ, ол дьоһун ситиһилээммитэ.

Николай Маркович наар салайар үлэҕэ уһунуук үлэлээбитэ, онон дьэиэ кэргэн баартыа ханна ытыларынан көһө сылдьан олоһбуттара. 1974 сүл кулун тутар ыйтан Чурапчытаабы райпо бырабылыанньатын каадыры кытта үлэҕэ солбуйааччынан быһбардаммыта (бэрэссэдээтэл Н.А. Кожуров). Оччолорго эргизэн каадырдарын анал үөрэхтээх испислиһистэринэн уларытыһы кэмэ кэлбитэ. Элбэх үлэһит эргизэн араас идэтигэр кэтэхтэн үөрэммиттэрэ. Кини салайар сылларыгар элбэх саҕа испислиһи нэһилиэккэ тахсан, эргизэн үлэҕэ сайдарыгар дьоһуннаах хардыы оһоһуллубута. Бу үлэлээбит кэмизэригэр каадырдары кытта үлэ биллэрдик тупсубута.

1977-1979 сс. Чурапчытаабы олохтоох сэбизт испоккомун сэкирэтэринэн үлэлиир. Нэһилиэннэҕэ Бүтүн Арасыйытаабы бизэргии ытытыга күүскэ үлэлэспитэ.

1979 с. сэттинни ыйыттан адыс сүл устата Ленин уорданаах Бүтүн Союуастаабы «Билим» уопастыба оройуоннаабы тэрилтэтигэр эппизтиир сэкирэтэринэн, баартыа райкомун пропаганда уонна аһыгаасыйыа салаатын испислиһинэн (сэбиздиссэй И.И. Федоров) үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Тыа сирин үлэһиттэригэр баартыа ис уонна тас балиитикэтин диринник сыһааран өйдөтүүгэ, пропаганда бөлөхтөрүн тэрийэн хөдүүстээх үлэни ытыпта, мизэстэҕэ тийэн көмөлөһөрө, өрүү сүбэ-ама буолара.

Кини, сааһын тухары үлэни үрдүктүк туппунт, дьон-сэргэ ортотугар сылдыбыт буолан, теһе да 1988 сылтан сыһыаланна таһыстар, тохтоон хаалбаһа, Хатылы орто оскуолатын иһинэн Николай Саввич Соловьев тэрийбит мусуойугар научнай үлэһитинэн үлэлиир.

Биэс сүл кэрингэ үлэлээбит кэмизэр оройуон, нэһилиэк устууруктарынан үөрэтэн-чэпчэһиһэн, үгүс матырыйаалы хомуйбута, мусуой экспонатын салты байылыта, онон үөрэнэччи билэр-көрөр дьобурун сайыннабыта. Ону таһынан мусуой матырыйаалынай баазатын кэнэтигэ улахан бөлөмтотун ууран, дьэиэтин салбатан үлэҕэ киллэрбитэ, ис-тас көстүүтүн тупсарбыта.

1993 с. бэтэрээннэр оройуоннаабы субэлэрин бырабылыанньатын бэрэссэдээтэлинэн быһбарданан, салалтаҕа пенсиснердары кытта үлэлиир испислиһинэн ситиһилээхтик үлэлээбитэ. Үс сүл иһигэр бэтэрээннэри кытта үгүс үлэ барбыта. Улуу Кыайыны 50 сыллаабы үбүлүөйүгэр аналлаах кизг ис хоһоонноох үлэ тэриллэбитэ, ол иһигэр сэрим уонна тыыл бэтэрээннэрин кэрэстээһиннэ, үйэтигизгэ улахан бөлөмтө ууруллубута. Ол курдук, дойдутун аһаан саастаах дьонун-сэргэтин олоһун үйүтү тупсарыгар, сайдарыгар туруулаһан үлэлээбитэ.

Николай Маркович сүүрбэттэн таһа сүл салайар үлэҕэ үлэлээбитэ. Алта төгүл оройуоннаабы селсыбизт дьокутаатынан, уонтан тахсата, оройуоннаабы, уобаластаабы баартыа кэмпириэсийэтин дэлэҕэтинэн таһыллыбыта. 45 сүл устата лекторынан үлэлээбитэ.

Николай Маркович - үлэ, тыыл, хомунуус баартыатын бэтэрээн. Үбүлүөйдээх уонна өйдөбүннүк мэтээлэринэн: «За доблестный труд», «В ознаменование 100-летия со дня рождения В.И. Ленина», «Ветеран труда», «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», «50 лет Победы в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.», «Маршал Советского Союза Жуков» в связи 100-летием со дня рождения», «80 лет ВЛКСМ», «50 лет Великой Октябрьской Социалистической революции», «Дети войны» - набаарадалааһыта, араас таһымаах ведомственной грамоталарынан, махтал суруктарынан бэлэстэммитэ.

Николай Маркович үрдүк култуураһаах, үлэтигэр аһара бэриниилээх сэлбискэй-партийнай үлэһит, бастык уопастыбанньык, нэһилиэк, оройуон олоһор киирэр сана саҕалааһынары тэрийэччи, көбүлээччи быһытынан билэр. Олоһо мунура суох тапталынан, күүрэннээх үлэтинэн, кими барытын үрдүктүк тутар алаһааһы майгытынан эдэр ыччакка үтүө холбур буолар киһи. Кини олоһун устата алтыһыт, биһиргэ үлэлээбит, истинник дьобордослут дьонго, уһуулааһыччылара билиһингэ дьэри дирин ытыктабылынан, истин махталынан, үтүө тылынан ахталлар. Кини олоһу эппистинэстээх, ис сүрээттиэн кыһамнылаах, ирдэбиллээх, туруу үлэһит киһи. Түөлгэ салайааччыта, оройуон хаһыатын уопастыбаннай кэрэспэдиэһнэ, оройуон олоһун, бастык үлэһит дьонун сырдатан элбэх ыстатыйалары суруйтаабыта.

Убайбыт Николай Маркович - тапталлаах кэргэн, амаар аҕа, эйэбэс эһэ, ытыктанар убай. Кэргэнэ Дария Петровнаһын, таптыыр, ытыктыыр саҕасыһыһынын, биһир субэһэн, биһир дьулурунан бэйэ-бэйэлэрин харыстаһан, ураты истинник сыһыаннаһан, 65 сүл биһиргэ, олоһу илээхтик олоһон кэллилэр, «Улуус ытык ыала» бочуоттаах кинигэтигэр киирбит, дьон-сэргэ холбур оностор ытык-мааны ыала буолаллар. Бочуоттаах сыһыаланна тахсан баран, дьэ, нус-хас олохтоһон, Мурун Тымпыһа тоһторугар дьэиэ-уот туттан, себүгэр кэтэх хаһаайыстыбаһаан олоһуубуттара, кэһин сааһыран, кыһынын куоракка олоһоругар кыстыллар. Убайбыт олоһоругар, сизнэригэр ураты истин сыһыаннаах, наһаа оһомсох, Кырыгтара, ийэлэрин-аҕаларын суолун утумнаан, иккиэн учууталлар. Зинаида Николаевна - математика учуутала, Степанида Николаевна - педагогика билимин хандьытаата. Сизнэр бары үрдүк үөрэҕи ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, олох кизэн аартыгар эрлээхтик үктэниһэр. Кини биһиргэ барыбытыгар убай буолан амаархык сыһыаннаһар, куруук сүбэ-ама буолар. Аймахтарын, биһиргэ төрөөбүттэрин уонна кинилэр олоһорун, чүгэс дьонун кыһалҕата кинитэ суох быһаарыллыбат.

Олоһун устатын тухары баартыа бары дьаһалын олоһо киллэрэргэ элбэх сыратын уурбунт, дьонун-дойдутун туһа дьин дьаһыһан үлэлээбит, оройуон сүһүбэр туруутугар биллэр-көстөр өнөлөөх, төлөнөөх хомунуус, үтүөкэннээх киһи, ытыктыыр убайбыт Николай Маркович, бигиһи эйигизн кизэн туттабыт, холбур оһомсубут. Аһаабат кыһамныһын иһин барҕа махталытын тизэрэбит, дирин ытыктабылытын биллэрэбит! Үбүлүөйдээх күнчүнэн туруктаах олоһу, кытаанах доруобуйаны, дьолу-соргуну бабарабыт!

Ытык-мааны убайбыт хорсун олоһо, модун санаата, күүрэннээх үлэ-хамнаһа, дьонго-сэргэҕэ эйэбэс-сайаһас, истин сыһыана, сытыары сымнаһас майгыта, олоһо дьулуура, тулуура эдэр көпүнэҕэ өлбөөдүйбэт холбур буолар.

Евдокия ФЕОКТИСТОВА,
балта, СӨ үөрэҕиритин туйгуна, Арасыйыа
уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ.

Тыа хаһаайыстыбатын перепись ыытыллар

Арасыйыа Бырабытатыстыбатын 2020 сыл атырдыах ыйын 29 күнүгүсү 1315 нүмүрдээх уураабыр олобуран, бүтүн Арасыйыа урдүнэн атырдыах ыйын 1 күнүттэн 30-гар дьэри тыа хаһаайыстыбатын микроперепись ыытыллар. "О Всероссийской сельскохозяйственной переписи" дьэи 108 нүмүрдээх федеральной сокуонна олобуран, микроперепись 5 сылга биридэ ыытыллар. 2016 сыл тыа хаһаайыстыбатын перепись ыытыллан турар.

Перепись сүрүн сыала:

1. Тыа хаһаайыстыбатыгар буола турар уларыылар тустарынан информацияны хомуйуу.

2. Тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын онорон таһаараччылартан, категорияларынан, сибидиэннэни хомуйуу.

Тыа хаһаайыстыбатын микропереписинэн сир учаастагынан туһанааччылар, сир баас билээччилэр, арендааччылар, ону таһынан сүөһүлээхтэр, сибидиэннэлээхтэр, куурусалаахтар, сылгылаахтар уо.д.а. хапсаллар. Тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ, бааһынай хаһаайыстыбалар, биридүүлээн урбаанньыттар, ону таһынан чааһынай хаһаайыстыбалар перепистэннэлэр.

Саха Өрөспүүбүлүкэтин урдүнэн 628 тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэтэ (Чурапчы улуугуор — 29), 3222 бааһынай хаһаайыстыба (Чурапчыга — 331), 90215 чааһынай хаһаайыстыба (Чурапчыга — 6650) переписькэ хабылланнар.

Тыа хаһаайыстыбатын тэрилтэлэрэ уонна

бааһынай хаһаайыстыбалар переписи отчуоттааһын бэрээдэгинэн — электроннай көрүнүгүнэн эбэтэр анал листтери былаанкаба топороллор. Отчуоттарын статистика отделыгар түһэрлэр.

Онтон чааһынай хаһаайыстыбалары переписи ыытааччылар дьэинэн карийан, перепись листин топороллор.

Бүгүнкү күнүгэ улус урдүнэн 65% тус кэтэх хаһаайыстыбалар, 94% тыа хаһаайыстыбатын кэпэрэтииптэрэ, 70% бааһынай-фермерскэй

хаһаайыстыбалар перепистэннэлэр.

Хайахсыт, Алабар, Сылан, Кытаанах, Арыылаах, Хатылы нэһиликтэригэр переписи ыытааччылар үлэлэрин түмүктээн, киллэрэн инструкторскэй учаастактарыгар туттардылар. Хаалбыт күнүгэ үлэни топору онорон түмүктүүр былааннаах үлэбит сапанаар.

Алена ТИМОФЕЕВА,
тыа хаһаайыстыбатын микропереписин
Чурапчы улуугуор боломуочунайа.

— УОВД ИЗВЕЩАЕТ —

— ЭТО — ВАЖНО! —

О проведении профилактического мероприятия «Нетрезвый водитель» с 20 по 30 августа 2021 года

К сожалению, практика показывает, что ни уголовная ответственность, ни серьезные штрафы не избавляют нетрезвых водителей от желания прокатиться за рулем.

Как правило, свидетелями того, что нетрезвый человек садится за руль бывают десятки людей — родственники, знакомые, просто находившиеся рядом. Если каждый из них не останется равнодушным к такой ситуации, проявит определенную гражданскую сознательность и заботу об участниках дорожного движения, то бед на дорогах республики будет меньше. Если вы располагаете информацией о том, что за рулем ездит нетрезвый, если вы стали свидетелем того, как в магазинах, магазинах, на рынках, заправочных станциях в других общественных местах человек, употребивший алкоголь, затем садится за руль — позвоните по телефону в дежурную часть отдела МВД России по Чурапчинскому району: «02» (с сотового 020), 8 (411) 51-41-552, так же в ОГИБДД ОМВД России по Чурапчинскому району тел. 8(411) 51-41-676 сообщите марку и номер автомобиля, направление движения, другие подробности, которыми располагаете. Ни одно подобное сообщение не останется без внимания!

Надо сказать, что по телефону службы «02» в ОМВД МВД России по Чурапчинскому району неоднократно поступали подобные звонки и как правило, факты управления в нетрезвом состоянии подтверждаются. Хотелось бы выразить благодарность тем, кто не прошел мимо вопиющего безобразия. Всем миром, с помощью общественности и просто людей с неравнодушной жизненной позицией мы сможем спасти десятки жизней, уберечь сотни участников дорожного движения от увечий и травм, получаемых по вине пьяных водителей.

Мы обязательно будем информировать население о результатах совместной работы в этом направлении.

ОГИБДД ОМВД России по Чурапчинскому району.

Кадастровая палата Якутии внесла вклад в борьбу с лесными пожарами

В общественный добровольческий штаб по борьбе с лесными пожарами DOBROYKT поступили от ведомства продукты питания. Ранее помощь волонтерам также оказали молодежный совет совместно с профсоюзной организацией Кадастровой палаты по Республике Саха (Якутия).

«Как известно, огненная стихия затронула несколько районов и населенных пунктов Якутии. На тушение пожаров брошены все силы, и любая помощь поможет внести вклад в борьбу со стихией, — говорит начальник административного отдела Кадастровой палаты по Республике Саха (Якутия) Варвара Николаева. — Мы не остаемся в стороне: на этот раз Кадастровая палата направила огнеборцам продукты питания».

В июле в рамках общероссийской акции «Месяц добрых дел» от имени ведомства также были направлены продукты питания и бытовые принадлежности (ведра, лопаты, перчатки).

Сбор благотворительной помощи для волонтеров и пострадавших от лесных пожаров продолжается. Можно внести любую сумму на единый счет АНО «Центр по работе с волонтерами Республики Саха (Якутия)». Подробную информацию можно найти на странице добровольческого штаба в Instagram — @dobroykt.

Также кто желает помочь могут подойти по адресу: г. Якутск, ул. Орджоникидзе 10, этаж 2, актовый зал. Прием помощи и работы штаба с 09:00 до 21:00.

— КЭРИЭСТЭБИЛ —

Өрүү сүгүрүйэ, ахта-саныы сылдыахпыт...

кылаабынай инженеринэн ананан, эмиз үһүнүк, таһаарылаахтык үлэлээбитэ. Онтон кэчэ сылларга хаалылаах үлэлээхтэр. Лесопууннааччыларын үлэлээн, тэрилтани өрөспүүбүлүкэ бастынар кэчэлэригэр таһаарыла. Абабыт 1973 сылтан СССР чилиэнэ этэ, онон партия ханна ыытар да, биир тылы утары эппикэ, үлэлээн иһэрэ. Кини тус бэйэтигэр, үлэтигэр, олоһор ирдэбиллээх этэ. Ону таба көрөн, тустаах үлэтин таһынан, партийнай уонна норуодунан хонтуруол чилиэнинэн, сэтээлининэн, нэһилиэк Сэбиэтин дьокутаатынан, партийнай тэрилтэ сэкиретэринэн өр сылларга үлэлээбитэ. Барытыгар эппитинэстээх үлэтигин иһин, кинини сыаналыылара, ыткытыллар. Кини чилиэнэ, көнө сүүрүнээх, санаабытын тийэсэр тиздэр дьулуурдаах буолан, бииртэн биир тэрилтэҕэ салайар үлэҕэ таһааран иһэллэрэ.

Кэлин райпоҕа собуотуска отделын бэрэссэдээтэлинэн, онтон сельпо тэриллэбитигэр сельпо бэрэссэдээтэлинэн үһүнүк үлэлээбитэ. Ол кэмгэ оройуонна халбаһыны онорор бастаах сылаах үлэҕэ киллэрбитэ. Ити курдук хайа да тэрилтэҕэ үлэлиир кэмигэр кини олоххо сананы, сонуну киллэрэр сыаллаах үлэлиир, дьон-сэргэ махталын ылаар.

Иван Николаевич Чурапчыны сөбүлээн, ийиз дойдуну оностон, харыс да сирин халбарыйбенка, оройуон социальнай-экономическай сайдыытыгар түөрт уонча сыл үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ, сүткэн кылаатын киллэрситэ. Ону үтүс наһараадалара кэрэһэтиллэр: Чурапчы улуутун уонна Арыылаах нэһилиэгин бочуоттаах олохтоо, "Гражданский килбиз", "Чурапчы улуутун иинигэр үтүөлэрин иһин", Ботуруускай улус 375 сылынан бэллэлэр, үбүтүйдээх мэтээллэр, үтүс ахсааннаах бочуотунан грамоталар.

Мань таһынан, Иван Николаевич, итиллэн, киһи-хара

буолбут Тойбохойдоһу оҕо дьэтигэр бочуоттаах попечитель этэ.

Ити курдук, абабыт барахсан биир киһи холугар баһаам элбэх үлэни үлэлээн, ситэрэн-хоторон, дьонус-сэргэни үлэҕэ түмэн, бар дьонун махталын, салаатта билиниитин ылыан ылбыта.

Биһиги абабыт, киһи быһыытынан, дьэ кэргэнигэр, чугас дьонугар, доһотторугар олус истин, уйаҕас, харыстабыллаах сыһыаннаабыта.

Кимнэ барытыгар, теһе кыаба тийэрзинэн, көмөлөһөр идэлээбэ, ол иһин чугас дьоммут, аймактарбыт түмүс туттар үтүө мааны киһибит дьэи олус ыткытыллар, истинник саныылара. Дьэтигэр-уотугар таппаллаах кэргэн, амарах аба, эйэбэс этэ буолан, дьэбит иһигэр ханнык да кэмнэ өйдөһүү, өйөһүү сылаас тына, ил-эйэ, үөрүү-көтүү, ахтыһы, муһура суох таппал иһиги кууһара.

Биһиги махтанабыт дьылбабытыгар — маньык үтүө, сырдык киһи биһикэ кэргэн, аба, этэ буолан олохпутун түстэһэн, кулпутун — себергетэн, сылаас, убаараабат таппалынан ууттаан, олоххо, үтүөҕэ, үлэлээххэ тардыһыы, үлэттэн дьолу булуу, таппалга бэринилээх буолуу үтүө холобура буолан, бу олоххо чинник үктэнэн, дьон тэгинэн олоһорбутугар.

Магды сүгүрүйүөхпүт эйиэхэ, аар тойон абабытыгар... Эн үтүө ааккын түһэн биэрбэккэ, эн олоххун салгыахпыт, эн сырдык мөссөөнүн үйэлэргэ өйдүү-саныы сылдыахпыт... Күндү киһибит, быдан дьылларга быраһаай...

Кэргэнэ, оҕолоро, сизнэрэ, хос сизнэрэ, аймахтара.

Таппаллаах кэргэним, күндү абабыт, эйэбэс этэбит, хос эйэбит, Чурапчы, Арыылаах нэһиликтэрин бочуоттаах олохтоо, үлэ, тыыл бэтэрээнэ, "Гражданский килбиз", "Чурапчы улуутун иинигэр үтүөлэрин иһин" бэллэ хаһаайына Кынакытов Иван Николаевич бу дьыл, атырдыах ыйын 12 күнүгэр, 88 сааһыгар, үлүн, ыарахан ыарыһыттан орто дойдуттан барда...

Биһиги абабыт 1935 сыллааха, кулун тутар 15 күнүгэр Сунтаар оройуонун Сунтаар сэлэһинэтигэр төрөөбүтэ. Терепүүттэрэ эрдэ өлөн, 5 сааһыттан Тойбохойдоһу оҕо дьэтигэр итиллэбитэ. 1956 сыллааха Сунтаар орто оскуолатын бүтэрэн баран, "Элгээйи" сохуоска оробуочайынан үлэтин саҕалаабыта.

Түөрт сыл үлэлээн баран, Красноярскайдаагы тыа хаһаайыстыбатын үнүстүүтүгэр үөрэнэ киирбитэ. 1960с. ситиһилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, инженер-механик идэтин баһылаабыта. Үөрэнэ сылдьан, 1964с. ыал буолбута. Үөрэбин бүтэрэр сылыгар кыыс оҕолонон, аба буолар дьолун билэн, дойдутугар кэргэннээх, оҕолор кэлэн дьонун-сэргэтин үөрдүбүтэ.

Иван Николаевич үлэтин Чурапчы оройуонун Субуруускай аатынан сохуоска, онтон сохуоска кылаабынай инженеринэн саҕалаабыта. Ол кэмгэ 1967с. 6 отделениелаах улахан "Субуруускай" сохуос тэриллэнигэр куһуун, сыратын ууран үлэлэспитэ. Чурапчы райкомун бюротун уураабынан 1969с. Одьулуунга ОПТУ аһылларыгар дириэктэри үөрэх чааһыгар солбуйааччынан уонна преподавателинэн аһаммыта. Онно олус таһаарылаахтык үлэли илордоһуна, Ленин аатынан сохуоска кылаабынай инженеринэн анаабытара. Салайар дьобурдаах, эдэр, эрчимнээх киһини ыарахан туруктаах учаастактарга ылан иһэллэрэ.

Чурапчыга мелиорация ПМК-та тэриллэригэр кылаабынай инженеринэн ананан, кылгас кэм иһигэр ПМК атабар турбута. Салгыы "Сельхозтехника" тэрилтэтигэр

Эбэрдэни кытта оболорун, сизинэрин, хос сизинэрин,
кийииттэрин, кутуөттэрин Игнатьевтар, Ефремовтар,
Кириллиннэр, Николаевтар, Прокопьевтар.

Хайнхат бэчээжээ бэрлэлэр графика: 16 ч 00 м. Бэчээжээ бэрлэлэн: 16 ч 00 м. "Саха-бэлт" автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хайнхат эрдэсхоньитигэр 19.08.2021 с. ороонто бэчээтэнэ. Тилография аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., Карл Маркс уул, 26-а" Индикс: ПИ984. Хайнхат ноллоһо билиэ: бэчээжээ тахса.